

Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar kutatási és publikációs alapelvei¹

Célkitűzés

Az egyetemi tevékenység szerves része az oktatómunka mellett a tudományos – pályázati, kutatási és publikációs – aktivitás. Jelen dokumentum azokat az elterjedt és a nemzetközi gyakorlatban is alkalmazott alapelveket foglalja össze, amelyek követése feltétlenül ajánlott és elvárt az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán végzett tudományos tevékenység során. E dokumentum célja, hogy a tárgykörben olyan normatívát adjon, mely kötelező érvényű az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán tudományos munkát végző munkatársai, továbbá doktorandusz-, illetve alap- és mesterszakos hallgatói és doktorjelöltjei számára.

Alapfogalmak

Vezető kutató: olyan PhD fokozattal rendelkező kutató, aki minősítése révén jogosult önálló kutatás végzésére, valamint arra, hogy más, minősítéssel nem rendelkező beosztott kutató munkáját felügyelje.

Kutatásvezető (Principal Investigator): egy dokumentált kutatási projekt alapján meghatározott, az adott projektre vonatkozóan vezető és felelős szerepkörrel felruházott személy. Kutatásvezető csak minősített (PhD) kutató lehet. A kutatásvezető személye többnyire elfogadott pályázati támogatás szerint is definiált, de kutatási tevékenység pályázat nélkül is megvalósulhat. *Egyéni kutatást* kivételes esetben nem minősített kutató is végezhet, de ez esetben a kutatás mellé a tanszékvezető minősített (PhD) szupervizort jelöl ki.

Témavezető: a PhD-képzés alapján definiált személy, aki teljes körűen felelős a PhD-hallgató tudományos tevékenységéért, valamint a hallgató tudományos munkájának irányításáért és segítéséért.

Szakdolgozat-témavezető: a szakdolgozati munkát felügyelő oktató-kutató. A szakdolgozat témavezetője lehetőség szerint, és preferáltan PhD fokozattal rendelkezik. Amennyiben az egységvezető nem minősített oktató számára engedélyezi a szakdolgozati témavezetést, akkor a szakdolgozat kettős vezetéssel zajlik, azaz a nem minősített oktató témavezetői munkáját, illetve a szakdolgozat elkészítésének folyamatát szupervizorként egy minősítéssel rendelkező kutató is felügyeli. Utóbbit a nem minősített oktató kollégával történt egyeztetés nyomán a tanszékvezető jelöli ki.² A szakdolgozati kutatómunkával és a vonatkozó kutatással kapcsolatos végső felelősség a minősítéssel rendelkező szupervizort terheli. A szakdolgozati témavezetés az itt meghatározottak szerinti biztosítása és felügyelete a tanszék/intézet/központ vezetőjének hatásköre.

Műhelymunka-témavezető: a műhelymunka témavezetője MA, MSc vagy MD végzettséggel rendelkező oktató. Amennyiben a műhelymunka témavezetője nem rendelkezik PhD fokozattal, úgy szükséges olyan felügyelő vezető kutató bevonása, aki a témavezetés, valamint a kutatómunka fölötti felügyeleti feladatokat ellátja. Utóbbit a nem minősített oktató kollégával történt egyeztetés nyomán a tanszékvezető jelöli ki. A témavezetéssel és a kutatással kapcsolatos végső felelősség a vezető kutatót terheli. A műhelymunka-témavezetés az itt meghatározottak szerinti biztosítása és felügyelete a tanszék/intézet/központ vezetőjének hatásköre.

Kutatócsoport: egy vagy több téma vizsgálatára szerveződött formáció, amelyet a kutatócsoport munkájáért felelős kutató vezet (kutatócsoport-vezető). Egy kutatócsoporthoz több vezető kutató is tartozhat.

---

¹ Elfogadta a PPK Kari Tanácsa 2018-... évi.

² Doktorandusz esetében javasolt, hogy a felügyelő tanár a doktorandusz témavezetője legyen.

Közreműködő kutató: egy kutatócsoport tagja. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának egyetemi struktúrájában a beosztott kutató munkáját doktori témavezetője felügyeli vezető kutatóként. Amennyiben a doktori hallgató más kutatásvezető munkájában is részt vesz, úgy az adott kutatási projektben munkáját a vonatkozó kutatás vezetője felügyeli. Ilyen esetben szükséges a témavezető és a kutatásvezető egyeztetése.

Publikáció (tudományos közlemény): a kutatási eredmények szóban (előadás) vagy írásban (különböző műfajú publikációk) történő közzététele.

Kutatási alapelvek

Kutatás végezhető egyénileg és/vagy tudományos műhelyekhez, kutatócsoportokhoz kötődően.

Minden kutatócsoportnak van vezetője és minden kutatómunkának van felelős vezetője (kutatásvezető). A kutatócsoport vezetője meghatározza a kutatócsoportban vizsgált kérdések körét. A téma (témák) az abban résztvevőkkel folytatott megbeszélés alapján módosulhat közös megegyezés alapján. Nézetkülönbség esetén a kutatásvezető, végső soron a kutatócsoportvezető állásfoglalása dönt. Az ezen viszonylatokban megoldatlan vitás kérdések esetén a kutatóhely vezetőjének (intézetigazgató) állásfoglalása a mérvadó.

Etikai szabályozás

Olyan kutatómunka, aminek része emberből, vagy embertől származó adatok elemzése, kizárólag már meglévő etikai engedély birtokában végezhető. Amennyiben egyértelműen pszichológiai, neveléstudományi vagy egyéb, az egészségügy területét nem érintő kutatásról van szó, akkor az engedélyt a Kari Kutatásetikai Bizottság (KEB) adja ki. Ezt kizárólag a megfelelő űrlap kitöltésével lehet igényelni, amely a www.ppk-keb.elte.hu honlapon érhető el. A kérelmet csak a kutatás vezetője nyújthatja be.

Azokban az esetekben, amikor a tervezett kutatásnak orvosi-egészségügyi vonatkozásai is vannak, a kérelmet az Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottsága (ETT-TUKEB)³ számára kell benyújtani. Ezekben az esetekben is ki kell tölteni – előzetesen – a kari űrlapot és azt eljuttatni a KEB számára. A KEB nyilatkozik arról, hogy a kutatást, illetve a kutatásvezető személyét megfelelőnek találja-e, amely nyilatkozat az ETT-TUKEB felé benyújtott kérelem mellékletül szolgál.

A KEB valamennyi beadott kérelemről nyilvántartást vezet, s a kérelmeket archiválja.

A műhelymunka, illetve a szakdolgozat minden esetben vezető kutatóhoz, illetve kutatócsoporthoz kapcsolódva készül. Az etikai kérelmet *műhelymunka* és *szakdolgozat* esetében is a vezető (minősített) kutató nyújtja be. A kutatás megvalósítása történhet egy, a kutatócsoportban történő nagyobb volumenű kutatásba történő bekapcsolódás révén (annak egy résztémáját feldolgozva) vagy önálló ötlet alapján.

Kutatásetikai kérelmet utólagosan, azaz már lefolytatott vizsgálathoz nem lehet benyújtani.

A pszichológiai témájú kutatások vonatkozásában további etikai kérdésekben irányadó lehet a Magyar Pszichológiai Társaság és a Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi

---

³ <http://www.ett.hu/tukeb/tukeb.htm>

Egyesületének Pszichológusok Etikai Kódexe (2004), illetve a vonatkozó hazai^{4,5} és nemzetközi (Amerikai Pszichológiai Társaság, Declaration of Helsinki) szabályozások.^{6,7}

A neveléstudományi, pedagógiai témájú kutatások kutatómunka vonatkozásában további etikai kérdésekben irányadó a Neveléstudományi Intézet és Neveléstudományi Doktori Iskola Kutatásetikai Kódexe.

Publikációs alapelvek

A kutatómunka eredményeinek ismertetése szóbeli (előadás) és írásbeli (különböző műfajú közlemények) publikációk formájában lehetséges. Bármely forma esetén fel kell tüntetni a szerzők munkahelyét (munkahelyeit).

Szerzősségi elvek

Egy publikációban szerzőként csak az tüntethető fel, aki a közlemény elkészültéhez tudományos tevékenysége révén érdemben hozzájárult. A nem tudományos jellegű hozzájárulás nem jelent szerzőséget. A tudományos közleményekben valamennyi olyan kutatót fel kell tüntetni szerzőként, aki tudományos munkájával hozzájárult a kutatás és a közlemény elkészüléséhez.

A publikációk szerzőinek sorrendjét a kutatásvezetővel és minden szerzőtárssal előzetesen folytatott megbeszélés alapján kell kialakítani. Az erre vonatkozó alapelveket érdemes a kutatás megkezdése előtt, akár írásban is rögzíteni. Több kutatócsoport együttműködése esetén ez különösen ajánlott. A szerzősége vonatkozó nézetkülönbség esetén a kutatásvezető állásfoglalása dönt.

Konvencionálisan két kiemelt szerzői hely jelentősége alapvető. Az első szerző helye fejezi ki a kutatómunkából és a közlemény elkészítéséből legnagyobb részt vállaló kutató személyét, míg az utolsó szerző konvencionálisan a kutatás, illetve a kutatócsoport vezetője. Az első szerzők sorrendjét a kutatómunkához és a közlemény elkészítéséhez való hozzájárulás mértéke határozza meg elsődlegesen, míg az utolsó szerző a kutatás egészéért felelőséget vállaló kutatásvezető. Ezen helyek alkalmazásában tudományterületenként eltérések lehetnek. A szerzői sorrend végső kialakításában a kutatásvezető véleménye a meghatározó. Bizonyos indokolt esetekben az első, illetve az utolsó szerzői hely megosztható.

Nem lehet előadásra vagy írásos publikációra benyújtani olyan munkát, amelyet a társszerzőként érintett közreműködő kutatók előzetesen egymással nem egyeztettek. A benyújtást megelőzően a kutatásvezető, illetve a kutatócsoport vezetőjének jóváhagyása elengedhetetlen.

Kutatási transzparencia elvei

A Kar bátorítja a munkatársakat és a Kar képzéseiben részt vevő hallgatókat, hogy ismerjék meg az Open Science gyakorlatokkal és kutatásaikat azokat követve végezzék.

A Karon végzett kutatások transzparenciája és az a kutatások eredményeként előállított közlemények nyílt hozzáférése érdekében a Kar az alábbi javaslatokat teszi a kutatók számára:

- a kutatási publikációknak szánt kéziratokat azok beadásával egyidejűleg tegyék nyilvánossá egy egyedi és állandó azonosítót (DOI) biztosító preprint tárhelyen.

---

⁴ 235/2009. (X. 20.) Korm. rendelet az emberen végzett orvostudományi kutatások, az emberi felhasználásra kerülő vizsgálati készítmények klinikai vizsgálata, valamint az emberen történő alkalmazásra szolgáló, klinikai vizsgálatra szánt orvostechikai eszközök klinikai vizsgálata engedélyezési eljárásának szabályairól.

⁵ 23/2002. (V. 9.) EüM rendelet az emberen végzett orvostudományi kutatásokról.

⁶ Az Amerikai Pszichológiai Társaság vonatkozó irányelvei: <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>.

⁷ A Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects irányelvei: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b3/>.

- az empirikus kutatások publikációja során - az etikai, praktikus és jogi akadályok kivételével - mindig tegyék nyilvánossá a kutatás adatait, és amennyiben lehetséges a mérési módszereket és az elemzés kódját. A nyilvánosságra vétel hazai vagy nemzetközi biztonságos tudományos tárhelyen legyen.

A kéziratok, kutatási adatok és anyagok nyilvánosságra hozatalánál a felmerülő a jogi, etikai és praktikus korlátok mérlegelendőek és ezek ismerete és figyelembe vétele a kutatásvezető felelőssége és feladata.

A Kar munkatársaitól és a képzésekben részt vevő hallgatók elvárja, hogy empirikus kutatásaik írásos bemutatásában (pl. cikk, műhelymunka, szakdolgozat, disszertáció) nyilatkozzanak arról, hogy a kutatás adatai elérhetőek-e és ha igen, akkor azok hol és hogyan érhetőek el (pl. személyes megkeresés által, nyilvános adattárban).

A kutatási transzparencia megvalósításához jelen dokumentum 2. számú melléklete ad támogatást.

Affiliáció megjelölése

Az 5/2017. (V.2.) számú rektori utasítás 2. §-ban megjelölt személyi kör valamennyi tudományos közleménye esetén az affiliáció feltüntetése során köteles a rektori utasításban előírtak szerint eljárni azzal, hogy a kar intézeteit is fel kell tüntetni. Affiliációként a karon tehát egységesen a következő használandó:

Magyar nyelven:

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézet

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Sporttudományi Intézet – Szombathely

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Intézet – Szombathely

Angol nyelven:

Institute of Psychology, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Education, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Research on Adult Education and Knowledge Management, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Health Promotion and Sport Sciences, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Intercultural Psychology and Education, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Sport Sciences at Szombathely, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Institute of Education and Psychology at Szombathely, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

A szabályozás némiképp eltérő a (1) teljes munkaidőben foglalkoztatottak, a (2) részmunkaidőben foglalkoztatottak és a (3) doktoranduszok és doktorjelöltek esetében az alábbiak szerint:

- (1) A teljes munkaidőben foglalkoztatottak az affiliáció feltüntetésekor a vonatkozó rektori utasítás 2. § (6) bekezdése⁸ szerint kötelesek eljárni.
- (2) Az intézet részmunkaidős foglalkoztatottai az ELTE tudományos közleményeikben többnyire másodlagos affiliációként kötelesek feltüntetni, kivéve, ha a munka körülményei az elsődleges affiliációt indokolják. Az ELTE mint affiliáció feltüntetése alól speciális és igen ritka kivételt jelenthet, ha a közleményhez kapcsolódó kutatómunka semmilyen tekintetben nem kapcsolódik az ELTE-hez; minden ilyen esetben a kutatóhely vezetőjének állásfoglalása mérvadó. Amennyiben azonban a kutatómunka vagy annak finanszírozása érdemben az ELTE-hez kötött, akkor az ELTE elsődleges affiliációként jelölendő. Semmiképp nem maradhat el az ELTE affiliációként történő megjelölése a részállású alkalmazottra vonatkozóan, ha a kutatómunkában és a közleményben az ELTE Pszichológiai Doktori Iskolában vagy Neveléstudományi Doktori Iskolában ösztöndíjas vagy önköltséges rendszerben képződő doktorandusz hallgató is részt vesz.
- (3) Az ELTE PPK doktori iskoláinak állami ösztöndíjas doktorandusz hallgatói és doktorjelöltjei esetében a vonatkozó rektori utasítás 2. § (6) bekezdése szerint kell eljárni azzal, hogy mind az ösztöndíjas, mind az önköltséges rendszerben tanuló hallgatók kettős, a doktori iskolára és az intézetre utaló affiliációt is kötelesek megjelölni. A doktori iskolára történő megjelölés az alábbiak szerint meghatározott:

Magyar nyelven:

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Angol nyelven:

Doctoral School of Psychology, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary
Doctoral School of Education, ELTE Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary

Az ösztöndíjas doktoranduszok az első helyen a doktori iskolára vonatkozó affiliációt, második helyen az intézeti háttérre vonatkozó affiliációt kötelesek megadni. Az önköltséges rendszerben tanuló doktorandusz hallgatók szintén kötelesek mindkét (a doktori iskolára vonatkozó, illetve az intézeti affiliációt jelző) affiliációt megjelölni tudományos közleményeikben. Amennyiben azonban a nem ösztöndíjas rendszerben képződő hallgató más tudományos kutatóhelyen van alkalmazásban, ez kivételt jelenthet az elsődlegesség alól, azaz a doktori iskolára és az intézetre vonatkozó affiliáció ilyen esetben másodlagos és harmadlagos affiliációként jelenik meg. Minden más esetben az elsődlegesség alól kizárólag a Doktori Iskola vezetője adhat mentességet.

---

⁸ 5/2017. (V.2.) számú rektori utasítás 2.§ (6) bekezdése: A teljes munkaidőben foglalkoztatott oktató, kutató, illetve a magyar állami ösztöndíjas doktorandusz hallgató és doktorjelölt esetében az Egyetemre vonatkozó affiliáció minden esetben első helyen kell, hogy szerepeljen.

1. melléklet: A neveléstudomány specifikus kutatásetikai vonatkozásai⁹

Bevezetés

A neveléstudomány önálló diszciplína, amely a humán- és társadalomtudományok határterületén az emberi jelenségek széles körét kutatja a változás-változtatás, fejlődés-fejlesztés dimenziói mentén. A neveléstudomány részterületei különböző tudományos kontextusokban mutatkoznak meg, de általános jellemzőjük, hogy különös figyelmet kap a gyermek, az intézményes oktatás/nevelés és a pedagógiai, illetve andragógiai tevékenységek egyéb formáinak kutatása. Ezeknek a hangsúlyos területeknek a kutatása sajátos etikai szabályozást kíván meg. Ezek alapvetően nem térnek el a társadalomtudományokban bevett etikai szabályozástól, de specifikusak lehetnek a fejlesztés pedagógiai perspektívája, illetve a kutatások sokszor veszélyeztetett vagy sebezhető résztvevői miatt. A jelen szabályozás magában foglalja a Pedagógiai és Pszichológiai Karon folyó széles értelemben vett neveléstudományi és társadalomtudományi kutatásokra vonatkozó irányelveket és szabályokat is.

A kutatásokra vonatkozó általános etikai alapelvek és szabályok

A tudományos kutatásban a résztvevők védelme, jogaik biztosítása alapvető szempont. A kutató felelősséggel tartozik azokkal szemben, akikkel a kutatást végzi. Fontos szempont, hogy a kutató és a résztvevő kapcsolata, interakciója reflexió tárgya legyen, és már a kutatás tervezésekor szempontként merüljön fel e viszony számos olyan dimenziója (aláfölérendeltség, hatalmi helyzet stb.), amely befolyással lehet a kutatásra.

A résztvevő kutatásban való önkéntes részvételének előfeltétele az informált beleegyezés. Ez nemcsak egy aláírt dokumentum, hanem egy folyamatként is értelmezhető

---

⁹ A kódex az alábbi dokumentumok felhasználásával készült:

- Code of Ethics. American Educational Research Association. Approved by the AERA Council. February 2011. Educational Researcher, Vol. 40, No. 3, pp. 145–156.
http://www.aera.net/Portals/38/docs/About_AERA/CodeOfEthics%281%29.pdf [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- Kutatásetikai alapelvek. In: Pszichológusok szakmai etikai kódexe (SzEK). Magyar Pszichológiai Társaság – Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete. Budapest, 2004. 7–9. <http://mpt.hu/wp-content/uploads/2014/10/Pszichol%C3%B3gusok-Szakmai-Etikai-K%C3%B3dex.pdf> [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- Ethical Guidelines for Educational Research. British Educational Research Association. London, 2011.
<https://www.bera.ac.uk/wp-content/uploads/2014/02/BERA-Ethical-Guidelines-2011.pdf> [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- Research Ethics in Ethnography/Anthropology. By Dr Ron Iphofen AcSS. European Commission, DG Research and Innovation
http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/hi/ethics-guide-ethnog-anthrop_en.pdf [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- A Magyar Tudományos Akadémia tudományetikai kódexe. 2010.
http://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/tudomanyetikai_bizottsag/tudomanyetikai_kodex_kgy_20100504.pdf [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- Kutatásetikai alapvetés a fogyatékoságtudományhoz. Vitairat kontextusról, alapvető szabályokról és konkrét szabályokról (Disability Studies & Critical Disability Studies). Fogyatékoságtudományi Doktori Műhely, 2013.
http://www.barcsi.elte.hu/letoltesek/documents/szm/Kutatasetikai_elvek_10.pdf [utolsó letöltés: 2016.06.30.]
- Nemzetközi Szociológiai Társaság Etikai Kódexe
http://www.szociologia.hu/tudomanyos_etika/ [utolsó letöltés: 2016.06.30.]

etikai követelmény a kutatásokban, amelynek során a résztvevő megérti a kutatás célját és esetleges kockázatait.

Az informált beleegyezés alapvető norma, de léteznek olyanok, amelyekben a tájékoztatás, informálás nehézséget jelent, pl. a résztvevő nem értheti meg részleteiben a kutatás célját, minden dimenzióját, egyes szereplők a kutatás közben jelennek meg új résztvevőként, a résztvevők köre egy megfigyelés során túl nagy mindenki egyenkénti beleegyezéséhez (pl. egy nagy létszámú iskolában végzett etnográfiai kutatás). Az informált beleegyezés sok esetben feltételezi, hogy a kutatás menete közben is törekedjen a kutató a résztvevő folyamatos tájékoztatására, a résztvevőket közvetlenül nem érintő megfigyelés esetén is mérlegelje vizsgálatának hasznát, résztvevőkre gyakorolt esetleges hatásait, a tájékoztatás lehetőségének módjait mindenki számára. A kutató különítse el a résztvevő megfigyelés során közvetlenül érintett és nem érintett résztvevőket, olyan résztvevők személyes adatait ne használja fel, akiktől nem tudott konkrét beleegyezést kérni, valamint minden esetben kerülje el a megfigyelés által áttételesen is érintett szereplők tárgyiasítását.

Intézményekre vonatkozó átfogó kutatások (pl. esettanulmány, intézményi légkör kutatása, intézményi terek kutatása stb.) esetében szükséges az intézmény vezetőjének beleegyezése, de fontos, hogy az intézmény tagjai is tájékoztatva legyenek, a kutató mérlegelje a vezető és a beosztottak közötti hatalmi viszonyt ez esetben, és hogy azok, akiket a kutatás közvetlenül, adataik felhasználását tekintve is érint (pl. kérdőívek, közvetlen óramegfigyelés, interjú által), beleegyezésüket adják, és megfelelően tájékoztatva legyenek a vizsgálatról.

A kutató egyes kivételes és indokolt esetekben eltekinthet a teljes tájékoztatás elvétől, elhallgathat bizonyos információkat a résztvevők elől, amennyiben ezek egyértelmű közlése magát a kutatás megvalósítását veszélyeztetné, és amennyiben biztosított, hogy nem származik hátránya a résztvevőknek ebből, de előnyt jelent társadalmilag vagy a résztvevők számára a kutatás elvégzése. Ebben az esetben is mérlegelni kell, milyen módon kapnak a résztvevők részleges tájékoztatást. Egyes esetekben a kutatásba nem direkt módon vonódnak be személyek, hanem áttételesen érintettek, és nem lehetséges elérésük és így tájékoztatásuk: publikus oktatáshoz kapcsolódó honlapok, kiadványok, kulturális jelenségek, tartalmak (tartalom)elemzésénél (pl. irodalmi művek, folyóiratok, honlapok, színházi előadások, tévéműsorok, egyéb publikus kulturális tartalmak), tömegrendezvények mint jelenségek megfigyelésénél, leírásánál (pl. koncertek, fesztiválok kulturális elemzése), illetve nagyszámú résztvevő által használt virtuális terek elemzésénél. Ezekben az esetekben mérlegelni kell a kutatás társadalmi és résztvevőkre vonatkozó hasznát, és gondosan kell arra ügyelni, hogy személyes adatokat ne használjon fel a kutató az elemzésben, és a megfigyelés, elemzés által áttételesen érintett személyek tárgyiasítását kerülje el.

Olyan kutatások esetében, amelyek megtévesztéses helyzetekben folytathatók le, vagy a kutató nem fedheti fel kilétét a kutatás céljának veszélyeztetése nélkül, el lehet tekinteni az informált beleegyezéstől, de ilyenkor fokozottan kell a résztvevők jogaira, méltóságára ügyelni. A megtévesztéses vizsgálatok után a résztvevőket tájékoztatni kell.

A kutató törvényi kötelezettsége és etikai felelőssége a kutatás során nyert adatok, a résztvevőkre vonatkozó információk megfelelő, csakis a kutatási célokhoz kötött, bizalmas és az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló hatályos jogszabálynak megfelelő kezelése, a névtelenség biztosítása. Előfordulhatnak olyan kutatások, amelyekben a résztvevők nem maradnak névtelenek. Ez esetben ehhez beleegyezésüket kell adják, és a kutatónak gondosan mérlegelnie kell a résztvevőkre vonatkozó kockázatokat.

Ha a kutató a kutatás során olyan adat birtokába jut, amely valamely résztvevő veszélyeztettségére utal, a veszélyeztettség formájának megfelelően cselekednie kell a résztvevő védelme érdekében.

Jogsértés vagy etikailag kifogásolt kutatói viselkedés esetén a résztvevő panasszal, illetve jogorvoslati kérelemmel fordulhat - az ügy természetének és súlyának megfelelően - a

KEB-hez, a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Bizottságához, az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz, illetve a bírósághoz is.

Amennyiben a kutatásnak van szponzora vagy finanszírozója (továbbiakban: finanszírozó), a következő etikai szabályokat kell figyelembe venni. A kutató(csoport), a kutatás és a finanszírozó közötti kapcsolat kétoldalú, amelyet szerződés szabályoz. A kutatónak meg kell felelnie a finanszírozó elvárásainak, kötelessége a legjobb módszereket használva azokra az eredményekre eljutnia, azokra a kérdésekre válaszolnia, amelyeket a szerződésben vállalt, a kapott összeget nem lehet más célra felhasználni, a kutatás kérdéseiben, tartalmán, módszereiben nem változtathat lényeges módon a szponzorral való egyeztetés nélkül. A finanszírozó ugyanakkor nem állíthat etikailag el nem fogadható elvárásokat, tisztelnie kell a tudományos kutatás autonómiáját, nem befolyásolhatja a kutatás eredményét.

A kutatásokra vonatkozó speciális etikai szabályok

A neveléstudományi kutatások gyakori résztvevői olyan kiskorúak, akik különösen sebezhető csoportnak számítanak. A kutatónak figyelembe kell vennie, hogy a felnőtt-gyermek hatalmi viszonyba ágyazódik a gyermekekkel végzett kutatás, valamint különösen figyelnie kell arra, hogy a gyermekek, fiatalok számára olyan hatások is ártalmasak lehetnek, amelyeket felnőttek esetében nem tekintünk annak. A gyermekkorhoz kapcsolódó kutatások és értelmezések nyomán a neveléstudomány különösen érzékeny arra, hogy a gyermeket ágenciával és autonómiával rendelkező személynek tekintse, akit informálni kell a kutatásról azon a szinten, amit be tud fogadni, és a kutatás résztvevőjeként kell tekinteni rá, aki saját véleményt alakíthat ki arról. Ezzel együtt a kiskorúakért a szülők is felelősek, ezért az ő beleegyezésük is szükséges a gyermekekkel végzett kutatásokban. A gyermeknek joga van a szüleitől, gondviselőitől függetlenül is döntéseket hoznia, segítséget kérnie, saját nézeteket kialakítania, általa választott cselekvésekben részt vennie, ezért a kutatásnak e gyermeki jogokat is fontos figyelembe vennie a kutatás során a többi gyermeki joggal együtt, ami szintén megerősíti a gyermeki autonómiát. A gyermeknek az is joga, hogy a felnőttek részéről védelemben, kiemelt figyelemben, gondoskodásban részesüljön.

14 éven aluli gyermek esetében a kutatáshoz a törvényes képviselő (jellemzően a szülő) beleegyezését kell kérni, de a gyermeket is tájékoztatni kell – a korának megfelelően – a kutatásról. A 14 és 16 év között a gyermek és a törvényes képviselő együttes hozzájárulása szükséges a kutatáshoz. 16 év fölötti személy az adatainak kezeléséről önállóan dönthet, ez esetben nem szükséges a törvényes képviselő tájékoztatása.

A bármilyen kisebbséghez tartozó személy szintén sebezhetőbb a többségi társadalomban, és ezt a kutatásban is figyelembe kell venni. A különféle társadalmi kisebbségek kutatása esetén fontos továbbá, hogy nem pusztán a személyek, hanem a kutatott kisebbség érdekei és védelme is előtérbe kell, hogy kerüljön az etikai szempontok között.

A fogyatékosággal élő személyek esetén biztosítani kell a nekik megfelelő részvétel lehetőségét a kutatásban. Ebben a tekintetben irányadónak kell tekinteni a fogyatékoságtudományi kutatásokban alkalmazott alapelveket és előírásokat is¹⁰.

Gondokság alá helyezett személyek esetében szükség van a gondviselő beleegyezésére is.

Az etnográfiai kutatások, a résztvevő megfigyelések, a participatorikus kutatások, interjúszituációk etikai érzékenységet kívánnak meg a kutatóktól. Amellett, hogy a kutatói szerepre, involváltságra minden esetben reflektálni kell, figyelembe kell venni a kutatott közösség, személy életébe milyen beavatkozást jelent a kutatás, okozhat-e problémát a

---

¹⁰ A jelenleg erre vonatkozó irányelvek: Kutatásetikai alapvetés a fogyatékoságtudományhoz. Vitairat kontextusról, alapvető szabályokról és konkrét szabályokról (Disability Studies & Critical Disability Studies). Fogyatékoságtudományi Doktori Műhely, 2013.
http://www.barcsi.elte.hu/letoltesek/documents/szm/Kutatasetikai_elvek_10.pdf [utolsó letöltés: 2016.06.30.]

résztevőknek. A kutatás során a kutatóval számos bizalmas információt is megoszthatnak a résztvevők és bizalmukba fogadhatják. Ezt körültekintéssel kell kezelnie, és nem szabad vele visszaélni.

A neveléstudományi kutatások fontos területét jelentik a történeti kutatások. Ezek során személyek közvetlenül ritkábban vonódnak be a kutatásba. Amennyiben igen (pl. interjúk által), a fent felsorolt szabályok és szempontok érvényesek e kutatásokra is. A kutatónak bizonyos esetekben figyelnie kell a személyes jellegű és a történeti megértéshez szükséges adatok lehetséges keveredésére (pl. életútinterjúk esetében), ezek érzékeny kezelésére, különösen, ha az interjúban résztvevő neve nyilvános. Továbbá mint minden kutatásban a források megfelelő hivatkozása etikai követelmény is. Speciális esetet jelentenek a levéltári kutatások. Ezek során a személyes adatokkal kapcsolatban a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló hatályos törvénynek megfelelően és etikai érzékenységgel kell eljárni.

A neveléstudományi kutatásokban a vizsgálat igen gyakran összekapcsolódik fejlesztésekkel. Ezekben a kutatásokban ki kell térni a kutatási tervben nemcsak a kutatás, hanem a fejlesztés előnyeire és kockázataira az adott közegben, valamint a kutatás és fejlesztés viszonyára.

2. Melléklet: Open Science tájékoztató

A tudományos művek nyílt hozzáférését segítő gyakorlatok:

- Nyílt hozzáférésű folyóiratokban való publikálás. Publikálás előtt ajánlatos tájékozódni a nyílt hozzáférést biztosító lapokról, a publikálási díjakról és a Kar nyílt hozzáférést segítő támogatásairól.

Hasznos linkek:

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_open_access_journals

- A kéziratok preprint formában való feltöltésére intézményi repozitóriumok vagy nemzetközi tárhelyek állnak rendelkezésre. Szükséges, hogy a tárhely megbízható tudományos tárhely legyen, mely DOI azonosítóval látja el a feltöltött munkákat és azokat nyilvánosan megtalálhatóvá, kereshetővé teszi.

Hasznos linkek:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Preprint>

<https://psyarxiv.com/>

<http://sportrxiv.org/>

<https://osf.io/>

<http://www.open-access.hu/hunor>

Az Open Access és preprint publikálás előnyei:

- A megjelenés előtt feltöltött kéziratok esetleges gyengeségeire a szakma még időben tud reagálni, és a kutatók is segítséget kaphatnak a publikáció kijavításához, hiszen így nem csak 3-4 szakember, hanem bárki megfogalmazhat észrevételeket
- Nő a kutatók idézettsége, mivel korábban olvasható, könnyebben elérhető cikkeket többet idéznek
- Több pályázati szerv már a preprinteket is beszámítja a pályázóktól, így a kutatók kevésbé lesznek ráutalva, hogy az eredményeik publikálásához előnytelen kompromisszumokat kössenek időnyomás miatt
- Az intézmény iránt érdeklődő kutatók és diákok jobban beelérhetik az itt végzett munkába
- Könnyebben és korábban megtalálják a kutatókat a témájuk iránt érdeklődők, így elősegíti a tudományos együttműködések létrejöttét
- További részletek: <http://www.open-access.hu/hu/kutatasi-adatok-kezelese>

A kutatási adatok, módszerek és elemzési kódok megosztásának lehetőségei:

- A kutatások transzparenciáját és reprodukálhatóságát nagyban segíti, ha a kutatók nyilvános hozzáférést biztosítanak a kutatás adataihoz, a más kutatóknak nehezen hozzáférhető vagy reprodukálható mérőeszközökhöz, szoftverekhez illetve a kutatásban használt elemzések kódjához.
- A kutatási anyagok megosztásakor a kutató felelőssége a vonatkozó etikai és jogi korlátozások valamint a támogatók elvárásainak figyelembe vétele.

- A kutatási anyagokhoz való hozzáférést a kutatók különböző szinten korlátozhatják, a lehetőségekről tárhelyeken lehet tájékozódni, pl.
<http://help.osf.io/m/bestpractices/1/611430-licensing>
- Mindezekhez előnyös, ha a kutatócsoport rendelkezik adat-kezelési tervvel.
- Hasznos linkek:
<http://help.osf.io/m/bestpractices/1/618674-creating-a-data-management-plan-dmp>
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2158244016685136>
<https://osf.io/pv2bd/download>

Az adatok megosztásának (Open Data) előnyei:

- A kutatók jobban átgondolják az analízisüket, ha az adatok nyilvánosak és újraelemezhetőek
- Nagyobb bizalommal kezelik az eredményeinket, ha az azokat alátámasztó adatok nem titkoltak
- Több lapnál erősen ajánlott és jelzett, hogy a kutatás adatai és módszerei hozzáférhetőek-e (pl. <https://www.psychologicalscience.org/publications/badges>)

A Karon született empirikus kutatások írásos bemutatásánál (cikk, disszertáció, szakdolgozat, műhelymunka) az elvárt adat-hozzáférési nyilatkozathoz az alábbi példamondatokat javasoljuk:

A megosztás típusa	magyar példamondat	angol példamondat
A kutatás adatai és anyagai nyilvános tárhelyen elérhetőek.	A kutatás minden mérési adata és anyaga nyilvánosan elérhető a [tárhely neve] tárhelyen az alábbi linken keresztül: [állandó URL vagy DOI].	All data and materials have been made publicly available at the [repository name] and can be accessed at [persistent URL or DOI].
A kutatás anonimizált adatai és anyagai nyilvános tárhelyen elérhetőek.	A kutatás anonimizált mérési adatai és anyagai nyilvánosan elérhetőek a [tárhely neve] tárhelyen az alábbi linken keresztül: [állandó URL vagy DOI].	Anonymized data and materials have been made publicly available at the [repository name] and can be accessed at [persistent URL or DOI].
Az elemzés adatai nyilvános tárhelyen elérhetőek.	Az elemzéshez használt mérési adatok nyilvánosan elérhető a [tárhely neve] tárhelyen az alábbi linken keresztül: [állandó URL vagy DOI].	The data used for our analyses have been made publicly available at the [repository name] and can be accessed at [persistent URL or DOI].

Az adatok egy része elérhető	Annak érdekében, hogy a vizsgálati személyek személyes adatainak beazonosítására ne legyen lehetőség a mérési adatoknak egy része elérhető a [tárhely neve] tárhelyen az alábbi linken keresztül: [állandó URL vagy DOI].	In order to minimize the possibility of unintentionally sharing information that can be used to re-identify private information, a subset of the data generated for this study are available at [repository name] and can be accessed at [persistent URL or DOI].
Az adatok elérése a kutatón keresztül szenzitív adatok esetében	A mérési adatok szenzitív jellegénél fogva azokat csak etikai felelősséget vállaló minősített kutatók kérésére adjuk ki az alábbi kapcsolaton keresztül: [kapcsolattartó neve és elérhetősége].	Because of the sensitive nature of the data collected for this study, requests to access the dataset from qualified researchers trained in human subject confidentiality protocols may be sent to [name of organization] at [contact information].
Az adatok elérése a kutatón keresztül	A mérési adatok az alábbi kapcsolaton keresztül szerezhetőek meg: [kapcsolattartó neve és elérhetősége].	Request to access the data collected for this study may be sent to [name of organization] at [contact information].
Az adatokat a kutató más okokból nem osztja meg	A mérési adatokat és kutatási anyagokat nem kívánjuk megosztani az alábbi okokból:	We do not share our research data and materials for the following reasons:

További források: <https://osf.io/kgnva/wiki/home/>

Az Open Access és Open Data vélt és valós korlátai:

Mit fognak szólni a lapok, ha a peer-review folyamat előtt már nyilvános a kézirat?

A legtöbb lap kompatibilis a preprintekkel, de erről mindig érdemes a célzott lap szabályait elolvasni: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_academic_journals_by_preprint_policy

Mi történik, ha a peer-review folyamat végére változik a kézirat szövege?

Lehetőség van a végleges cikk DOI azonosítóját a korábbi preprint-hez kapcsolni (példa: <https://osf.io/preprints/socarxiv/xys45/>)

Kötelező a Karon a kutatások adatait nyilvánossá tenni?

Nem. Bár előremutató, ha a kutatócsoportok megosztják az adataikat, az ajánlás arra vonatkozik, hogy a publikációkban legyen deklaráció, hogy az adatok elérhetőek-e és ha igen hogyan (ld. fenti táblázat).

Etikus-e kiadni a vizsgálat adatait?

A Kar etikai szabályai nem korlátozzák a szenzitív információt nem tartalmazó és személyes beazonosításra nem alkalmas nyers, vagy feldolgozott adatok nyilvános hozzáférését.

Amennyiben jogi, vagy etikai korlátokat nem lehet elhárítani, úgy sehol nem kötelezett a kutató nyilvánosságra hozni kutatási adatait.

Mi lesz, ha más is felhasználja az adataimat?

Többnyire előnye származik a kutatónak abból, ha hivatkoznak gyűjtésére, mint forrásra. Ugyanakkor, olyan esetben, amikor még az adatok teljeskörűen fel nem dolgozottak, és valós veszélye van, hogy mások egyeztetés nélkül feldolgozzák és azonos kérdésben publikálják a kutatást, úgy visszatartásuk indokolt lehet. Az adatok publikálása nem jelenti az adatokhoz való jogok feladását. A kutató különböző open access licenzek (<https://choosealicense.com/>) közül válogathat, amelyek a felhasználás különböző szintjeire adhatnak jogosultságot. Amennyiben a kutató engedélyhez köti az adatok további felhasználását, annak hiányában az adatokon alapuló publikációk nem jelenhetnek meg.

A preregisztráció

Következtetési statisztikát alkalmazó kutatások hitelességét növeli, ha a kutatók az adatgyűjtés elkezdése előtt rögzítik hipotéziseiket, adatelemzési stratégiájukat, és hogy milyen eredményekből milyen következtetést fognak levonni. A preregisztráció nem jelenti azt, hogy a kutatás vagy az adatelemzés során nem lehet eltérni a tervtől, vagy nem lehet újabb hipotéziseket felállítani. Az elemzések megismerése előtt a terv módosítását is rögzíteni lehet, az eredmények láttán felmerülő hipotézisek vizsgálatát pedig feltáró elemzésként lehet riportálni. A preregisztráció lényege, hogy az olvasó számára transzparens legyen, hogy a kutató hogyan jutott el következtetéseikhez.

A preregisztráció akkor érvényes, ha az egy idői bélyeget biztosító nyilvános tárhelyen van rögzítve. A rögzítéssel együtt a kutatási tervet nyilvánosságra lehet hozni, de lehet embargo alá is helyezni, amikor is csak a megadott idő eltelte után válik a terv mások számára is elérhetővé. A kutatások preregisztrációjának fontosságát egyre több szakmai lap ismeri fel és támogatja. Hasznos linkek:

<https://www.psychologicalscience.org/observer/research-preregistration-101>

<http://help.osf.io/m/registrations/l/524205-register-your-project>